

Miksi kaikki isät

eivät käytä perhevapaita?

Neljäsosa isistä jättää perhevapaat käyttämättä. Syyt tähän voidaan luokitella ainakin neljään ryhmään: työllisten ja ei-työllisten eroon, tulo-tason vaikutukseen, äidin työmarkkina- ja perhetilanteeseen sekä isien työpaikan ominaisuuksiin.

Ulla Hämäläinen
Erikoistutkija
Kela
ulla.hamalainen@kela.fi

Pentti Takala
Vastaava tutkija
Kela
pentti.takala@kela.fi

Pyrkimys lisätä isien panosta pienten lasten hoidossa on viime vuosina ollut yksi keskeisistä perhevapaiden kehittämissuunnista monissa maissa. Tuoreen esimerkin tästä pyrkimyksestä tarjoaa Saksa, jossa vanhempainvapaata uudistettiin viime vuonna niin, että siihen kuuluu kahden kuukau-

den isäkiintiö. Tällä, vain isän käytössä olevalla vanhempainvapaan jaksolla on tarkoitus kannustaa isiä lisäämään perhevapaiden käyttöä. Valtiovalta pyrkii näin vaikuttamaan perheen sisäiseen työnjakoon, mikä edistäisi naisten ja miesten tasa-arvoa ja helpottaisi naisten työmarkkinoille tuloa lapsen syntymän jälkeen.

Isien osallistumista vauvan hoitoon voidaan mitata muun muassa sillä, kuinka monet isät ylipääntään pitävät perhevapaita. Tässä suhteessa kehitys on Suomessa ollut viime vuosikymmeninä myönteistä. Kun Kelan tilastojen mukaan vajaa puolet isistä oli jollain perhevapaalla 1990-luvun alussa, vuonna 2006 vastaava osuus oli kolme neljästä. Kuitenkin edelleen neljännes suomalaisista isistä ei käytä oikeuttaan perhevapaisiin. Perhepoliittisen keinovalikoiman pohtiminen edellyttää, että tiedämme, keitä ovat ne isät, jotka eivät vapaitaan hyödynnä – ja miksi.

Hieman yllättäen aiheesta ei ole aikaisempaa tutkimusta. Isyysvapaan ja muiden isälle kuuluvien perhevapaiden käyttöä on useimmiten tutkittu kyselyin, joissa on jouduttu rajautumaan niihin isiin, jotka ovat jotain perhevapaata käyttäneet. Tutkimusten otokset on poimittu Kelan rekistereistä, eikä niissä ole tietoa isistä, jotka eivät ole vapaita käyttäneet. Parhaimmillaan kyselytutkimuksella on voitu saada epäsuorasti tietoa näistä isistä esittämällä kysymykset äideille (Lammi-Taskula 2004). Tässä artikkelissa hyödynnetään ensimmäistä kertaa laajaa ja luotettavaa rekisteriaineistoa, joka sisältää tietoa myös tästä tutkimuksen katvealueelle jääneestä miesjoukosta.

Isien perhevapaalla tarkoitetaan tässä artikkelissa isyysvapaata, vanhempainvapaata ja ns. bonusvapaata (ks. oheinen laatikko). Vanhempainvapaan

---

Artikkeli on osa Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittamaa "Perhe ja ura tasa-arvosuunnittelun haasteena"-hanketta.

Perhevapaat

- **Äitiysvapaa** on noin neljä kuukautta (105 arkipäivää).
- **Isyysvapaa** on kolme viikkoa (18 arkipäivää), jonka isä voi pitää äidin ollessa äitiys- tai vanhempainvapaalla. Usein tämän ns. vauvaloman isät ajoittavat ainakin osin lapsen syntymän aikoihin.
- **Vanhempainvapaa** on hieman yli kuusi kuukautta (158 arkipäivää). Vapaa pidetään äitiysvapaan päätyttyä, ja sen äiti ja isä voivat jakaa sopimuksensa mukaan.
- **Isän bonusvapaa** on 2 viikkoa (12 arkipäivää). Isä on oikeutettu tähän vapaaseen, jos hän käyttää vanhempainvapaan kaksi viimeistä viikkoa. Bonusvapaalla on tarkoitus kannustaa isiä lisäämään perhevapaiden käyttöä. Yhteensä tätä neljän viikon jaksoa kutsutaan uudessa laissa isäkuukaudeksi.

jälkeistä kotihoidontukiaikaa ei lasketa perhevapaaksi.

Aineisto ja määritelmät

Artikkelin aineisto koskee äitejä, joille syntyi lapsi vuosina 2001–2004. Kelan etuusrekistereistä kerättiin ensin mahdollisimman kattavat tiedot kaikista tänä ajanjaksona lapsen saaneista äideistä ja perhevapaita käyttäneistä isistä. Kelan tietoihin pohjautuvaa aineistoa täydennettiin poimimalla Tilastokeskuksen väestötiedoista tiedot äitien niistä avio- ja avopuolisoista, jotka eivät Kelan rekisterin mukaan ole käyttäneet perhevapaita liittyen kyseiseen lapseen. Näin aineistoon on saatu tietoja myös tämän artikkelin kohderyhmästä eli perhevapaita hyödyntämättömistä isistä. Tämän jälkeen aineistoa täydennettiin mm. Tilastokeskuksen työssäkäyntitilaston pitkittäisaineiston tiedoilla (mm. tulot, koulutus, pääasiallinen toiminta, perhe-

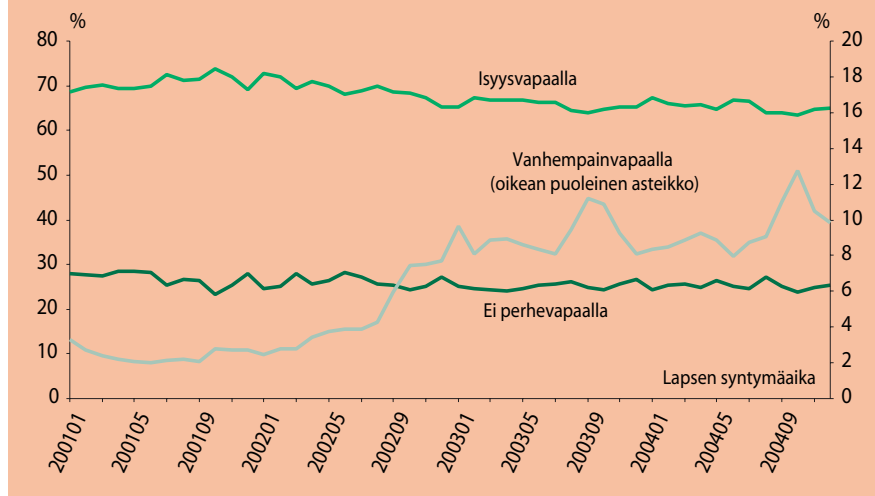
suhteet) sekä työllisten osalta yritysrekisterin työpaikkaa kuvaavilla tiedoilla. Tilastokeskuksessa suoritetun yhdistelyn jälkeen käyttöömmme palautui 50 prosentin otos tutkimusaikana syntyneistä

lapsista ja heidän vanhemmistaan. Kaiken kaikkiaan aineisto sisältää tiedot 102 055 syntyneestä lapsesta ja heidän vanhemmistaan.

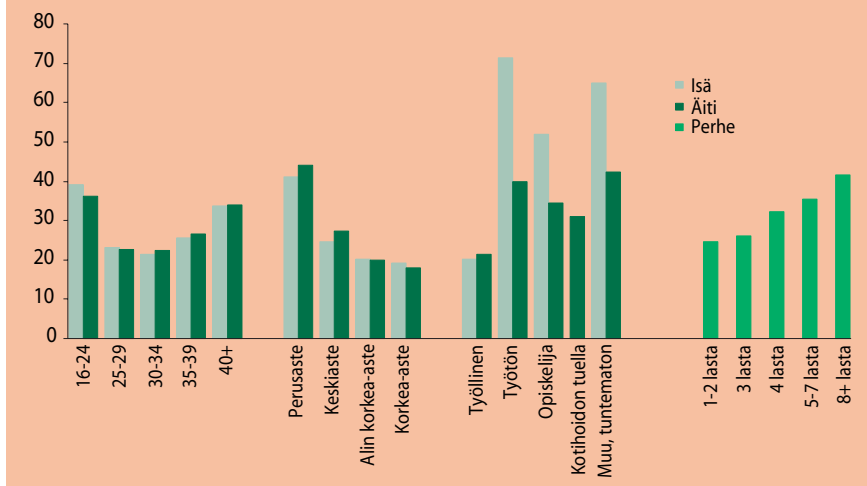
Isiksi, jotka eivät ole käyttäneet perhevapaita, on luokiteltu ne miehet, jotka ovat olleet lapsen syntymävuonna äidin kumppaneita eri rekisterilähteiden mukaan, ja joilla ei ole ollut isyys- tai vanhempainpäivärahopäiviä. Pelkän isyysvapaan käyttäjiksi on luokiteltu ne isät, joilla on merkintä isyysvapaaseen liittyvistä päivärahapäivistä, ja vanhempainvapaalla olleet ovat pitäneet ainakin vanhempainvapaata, mutta mahdollisesti myös bonusvapaata ja yleensä myös isyysvapaata. Vanhempainvapaalla olleiksi on luokiteltu siis kaikki isät, jotka ovat jakaneet osan vanhempainvapaasta äidin kanssa. Luokat ovat toisensa pois sulkevia. Kuviossa 1 on kuvattu isien perhevapaiden käyttö tämän luokituksen mukaan vuosina 2001–2004.

Vuoden 2003 alussa isille tuli mahdollisuus pitää kaksi viikkoa isälle kiintiöityä ns. bonusvapaata, mikäli isä oli jakanut

Kuvio 1. Isien perhevapaiden käyttö lapsen syntymäkuukauden mukaan vuosina 2001–2004.

Kuvio 2. Isät, jotka eivät käyttäneet perhevapaita, joidenkin taustatekijöiden mukaan (%).

sa synnytyksissä olevien äitien miehistä sen sijaan vain hieman yli 20 prosenttia ei ole käyttänyt perhevapaita. Vapaita hyödyntämättömien osuus kasvaa kuitenkin iän myötä, ja yli 40-vuotiaiden perheissä miehet käyttävät lähes yhtä vähän vapaita kuin kaikkein nuorimmissa ikäluokassa.

Sekä isän että äidin koulutus vaikuttaa todennäköisyyteen, että isä ei hyödynnä perhevapaita. Yli 40 prosenttia niistä isistä, joilla itsellään tai joiden puolisoilla on vain perusasteen koulutus, ei ole käyttänyt lastenhoitovapaita. Koulutustason noustessa vapaiden käyttöaste nousee: alle viidennes isistä jättää käyttämättä isyys- ja vanhempainvapaan, mikäli isällä tai hänen puolisoillaan on korkeakoulututkinto.

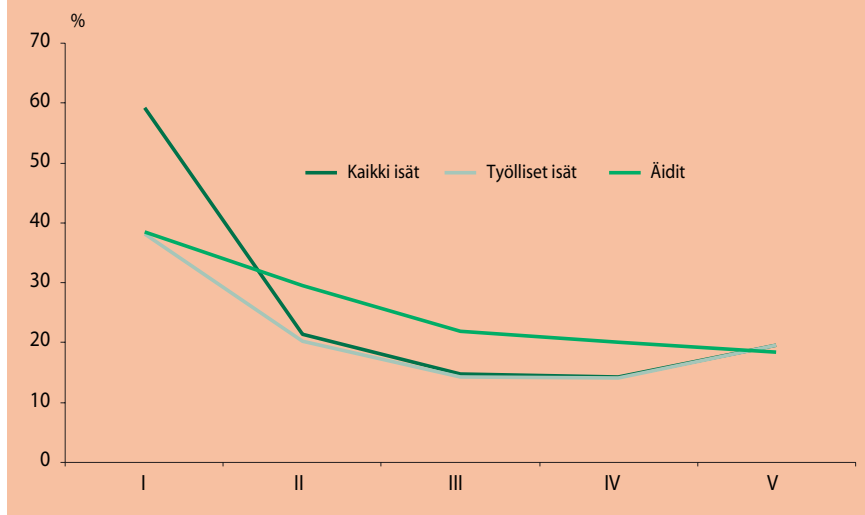
Koulutuksen merkitystä arvioitaessa on kuitenkin muistettava kaksi seikkaa. Ensiksikin perusastetta lukuun ottamatta varsinkaan isän koulutustasojen väliset erot eivät ole kovin suuria. Toiseksi huomattava enemmistö isistä sijoittuu kahteen keskimmäiseen koulutusluokkaan ja vain vähemmistö on suorittanut

äidin kanssa vähintään kaksi viimeistä viikkoa vanhempainvapaasta. Uudistus on vaikuttanut isien perhevapaiden käyttöön (kuvio 1). Vain isyysvapaalla olleiden isien osuus on vähentynyt noin 5 prosenttiyksikköä tarkastelujaksolla, ja vanhempainvapaalla olleiden isien osuus on lisääntynyt 7 prosenttiyksikköä. Samaan aikaan perhevapaita hyödyntämättömien isien osuus on ollut kuitenkin vain hienoisessa laskussa¹. Vuonna 2004 syntyneiden lasten isistä 25 prosenttia jätti perhevapaa-oikeutensa käyttämättä, kun vastaava osuus tutkimusajan alussa oli 27 prosenttia. Vuonna 2003 toteutettu vanhempainvapaauudistus on siis vaikuttanut lähinnä valintaan isyys- ja vanhempainvapaan välillä, ei niinkään siihen, pitääkö isä perhevapaita ylipäättään.

Koulutus, työmarkkina-asema ja tulot selittäjinä

Ikä vaikuttaa isien perhevapaiden käyttöön (kuvio 2). Lähes 40 prosenttia alle 25-vuotiaista isistä ei ole ollut lainkaan isyys- tai vanhempainvapaalla. Parhaas-

Kuvio 3. Isät, jotka eivät käyttäneet perhevapaita, isän ja äidin tulojen mukaan (%).

¹ Tarkastelu koskee vain niitä isäi, jotka aineistomme mukaan ovat yhdistettävissä lapsen ja äitiin. Yksinhuoltajaäitien lapsia (n. 7 prosenttia syntyneistä lapsista) ei ole tarkasteluissa mukana.

korkeakoulututkinnon. Heitä on 13 prosenttia perhevapaiden käyttäjistä ja yhdeksän prosenttia niistä, jotka eivät ole vapaita käyttäneet.

Isän pääasiallisen toiminnan suhteen käyttöasteen erot ovat koulutusta selvempiä. Noin 20 prosenttia työllisistä isistä ei ole käyttänyt vapaita. Sen sijaan työttömistä² isistä yli 70 prosenttia ja opiskelijoistakin yli puolet jättää perhevapaat väliin. Työttömien, opiskelevien ja kotihoidon tuella lasta hoitavien³ äitien puoliset jättivät useammin perhevapaat käyttämättä kuin isät niissä perheissä, joissa äiti oli ennen lapsen syntymää ollut työllinen. Kuvion ulkopuolelta on syytä kuitenkin korostaa, että enem-

2 Pääasiallista toimintaa on tässä mitattu sillä, mikä on ollut vanhempien pitkäaikaisin pääasiallinen toiminta edellisen vuoden aikana. Näin ollen työttömyys tarkoittaa, että henkilö on ollut työttömänä joko yli 6 kuukautta tai jos työmarkkina-asemia on useita, työttömyys on ollut niistä pisimpään kestänyt työmarkkinatila. Määritelmän muuttaminen koskemaan vuoden lopun poikkileikkaustilannetta ei juuri muuta tässä esiteltyjä tuloksia.

3 Luokan "muu, tuntematon" äideistä suurin osa on lasta kotihoidon tuella hoitaneita.

Taulukko 1. Isät, jotka eivät ole käyttäneet perhevapaita, ammatin mukaan 2001–2004 (% työllisistä isistä).			
Suurimmat ei-käyttäjien osuudet	% (N)	Pienimmät ei-käyttäjien osuudet	% (N)
Pääjohtajat ja toimitusjohtajat	46,0 (100)	Kemianteollisuuden prosessin- hoitajat	10,0 (482)
Yliopisto/korkeakouluopettajat	36,4 (511)	Kumi- ja muovituotteiden teolliset valmistajat	10,0 (662)
Taidealan asiantuntijat, viihdetaitelijat, urheilijat ym.	35,1 (396)	Puunjalostuksen ja paperinvalmistuksen prosessityöntekijät	9,8 (1168)
Pienyritysten johtajat	32,5 (486)	Turvallisuuden ja laaduntarkastajat	9,7 (114)
Metsurit ja metsätyöntekijät	32,1 (193)	Luokanopettajat ja lastentarhaopettajat	9,4 (533)
Maanviljelijät ja maataloustyöntekijät	31,8 (2687)	Komisariat ja ylikonstaapelit	9,0 (100)
Tuotanto- ja linjajohtajat	30,5 (656)	Tullivirkamiehet, raja- ja merivartijat, verovalmistelijat ym.	8,5 (367)
Sairaala-, hoito- ja keittiöapulaiset, siivoojat ym.	30,2 (616)	Rahaliikenteen asiakaspalvelutyöntekijät	8,5 (189)
Asiantuntijaohjajat	27,8 (1524)	Painajat, jälkikäsittelijät ja paperituotteiden teolliset valmistajat	8,4 (476)
Liike-elämän palvelujen välittäjät	25,4 (469)	Lääkärit, proviisorit, muut terveydenhuollon erityisasiantuntijat	8,2 (654)
		Voima- ja vesilaitosten, ym. koneenhoitajat	8,2 (134)
		Metalliteollisuuden prosessityöntekijät	7,5 (374)
		Sairaanhoidajat, kättilöt, ym.	7,1 (351)
		Sotilaat	6,8 (1166)
		Puutuotteiden teolliset valmistajat	6,7 (208)
Kaikki työlliset isät: ei-käyttäjien osuus 18,8 % (N= 80 444)			

mistö perhevapaita hyödyntämättömistä isistä on kuitenkin työllisiä.

Myös perheen lasten määrä liittyy siihen, kuinka monet isät jättävät perhevapaat käyttämättä. Pienissä yhden tai kahden lapsen perheissä hieman yli 20 prosenttia isistä ei ole vapailla. Neljän lapsen perheissä osuus on jo yli 30 prosenttia, ja kun lapsiluku on kahdeksan tai enemmän, osuus on yli 40 prosenttia. Jos sen sijaan perheeseen syntyy kaksoiset tai kolmoset, vaikutus on toisensuuntainen. Monikkoraskauden kokeneissa perheissä 19 prosenttia isistä jättää perhevapaat käyttämättä, kun muissa perheissä osuus on 26 prosenttia.

Tulot⁴ vaikuttavat isien perhevapailla oloon. Kaikkien isien keskuudessa suurin ei-käyttäjien ryhmä on alimpaan tuloviidennekseen kuuluvat isät (kuvio 3). Tässä ryhmässä ei-työllisten isien osuus on suuri. Keskituloisten isien keskuudessa ei-käyttäjien osuus on vain neljännes siitä, mitä se on pienituloisten isien kohdalla. Suurituloisimpien isien keskuudessa niiden osuus, jotka jättävät perhevapaat hyödyntämättä, kasvaa hieman verrattuna keskituloisiin. Mikäli tarkastelemme vain työllisiä isiä⁵ tulojen ja ei-käytön suhde on samansuuntainen, mutta pienituloisimmat työlliset isät käyttävät perhevapaoikeuttaan kuitenkin merkittävästi useammin kuin muut pienituloiset isät. Äitien tulojen nouses-

4 Tulot on laskettu perhevapailla olleille vanhemmille lähtien Kelaan ilmoitetuista tiedoista. Koska valtaosalla isistä tiedot perustuvat verotuksessa todettuihin tuloihin, perhevapaita hyödyntämättömille miehille pyrittiin hakemaan mahdollisimman vastaava tieto lähtien verorekisteristä. Minimipäivärahaa saaneille tuloiksi oletettiin minimipäivärahaan oikeutavan tulon yläraja.

5 Työllisten isien tarkastelu kuviossa perustuu työllisten miesten keskuudesta laskettuihin tuloviidenneksiin.

sa perhevapaiden käyttö yleistyy isien keskuudessa.

Perhevapaa ei ole pellen puuhaa

Kun isiä kannustetaan perhevapaille, tavoiteltaneen pääsääntöisesti työllisiä isiä jäämään vapaalle. Seuraavassa luodaan lyhyt katsaus työllisten isien ominaisuuksiin, joilla on vaikutusta perhevapaiden käyttöön.

Työllisten isien keskuudessa perhevapaiden käyttö vaihtelee ammattiryhmittäin. Taulukossa 1 on kuvattu ammatin mukaan niiden isien osuudet, jotka eivät ole käyttäneet perhevapaita. Mukana ovat ne ammatit, joissa ei-käyttö oli yleisintä ja harvinaisinta. Johtaja-ammateissa perhevapaiden käyttämättä jättäminen oli keskimääräistä yleisempää. Paljon perhevapaoikeutta hyödyntämättömiä oli lisäksi yliopisto- ja korkeakouluopettajissa sekä sekalaisessa ryhmässä, johon kuuluvat taidealan asiantuntijat, viihdetaiteilijat, klovnit ja taikurit, urheilijat ja urheiluvallmentajat. Eräs mahdollinen selitys tälle voi olla, että näissä ammteissa ei useinkaan ole säännöllistä työaikaa, ja oman työajan hallinta mahdollistaa irrottautumisen lastenhoitoon ilman muodollista perhevapaata. Vastaavasti maa- ja metsätalouden ammteissa on myös paljon isiä, jotka eivät ole käyttäneet vapaita.

Mielenkiintoinen on myös lista niistä ammteista, joissa on vain vähän – tässä alle 10 prosenttia – isiä, jotka eivät ole käyttäneet perhevapaita. Julkisen sektorin virkamiesammatit ovat hyvin edustettuina listalla. Useimmille ei ehkä kuitenkaan olisi tullut mieleen, että sotilaan ammatissa toimivista isistä lähes kaikki ovat olleet perhevapaalla. Vähemmän yllättävää

Ulla Hämäläinen ja Pentti Takala ovat jäljittäneet useita tekijöitä, jotka selittävät, miksi osa isistä ei käytä lainkaan perhevapaita. Esimerkiksi päivärahan korvausasteella ei ole niin suoraviivaista yhteyttä vapaiden käyttöön kuin usein ajatellaan.

Taulukko 2. Isät, jotka eivät ole olleet perhevapailla.

	I Kaikki isät	II Kaikki isät, tulot huomioitu	III Työlliset isät ^a
Ikä	-2,27**	-0,38*	-1,24**
Ikä ²	3,87**	1,41**	2,44**
Kieli (ref. suomenkielinen)			
ruotsinkielinen	-1,71**	-1,14	-1,38*
muu kieli	11,42**	7,80**	6,86**
Monikkoraskaus (ref. yksi lapsi)	-6,88**	-6,63**	-4,69**
Lasten lukumäärä (ref. ensimmäinen lapsi)			
kaksi lasta	0,82*	1,45**	0,68*
kolme lasta	3,93**	3,92**	2,82**
Vanhempien koulutustaso (ref. perusaste)			
Isä keskiasteen koulutus	-7,6	-5,35**	-4,10**
korkeakoulututkinto	-8,02**	-4,47**	-2,62**
Äiti keskiasteen koulutus	-6,17**	-4,87**	-3,89**
korkeakoulututkinto	-9,06**	-7,07**	-5,64**
Vanhempien pääasiallinen toiminta edellisenä vuonna (ref. työllinen)			
Isä työtön	45,01**	27,90**	
opiskelija	31,1**	14,16**	
muu työmarkkina-asema	38,23**	20,58**	
Äiti työtön	7,77**	4,09**	3,36**
opiskelija	5,12**	0,58	0,93
kotihoidontuella	2,72**	-0,76	-0,76
muu työmarkkina-asema	5,26**	1,76*	1,34
Vanhempien tulot (ref. keskituloinen henkilö)			
Isä pienituloisin viidennes		33,47**	11,37**
2. pienituloisin viidennes		6,72**	1,04*
2. suurituloisin viidennes		-0,08	1,87**
suurituloisin viidennes		6,64**	8,01**
Äiti pienituloisin viidennes		4,56**	3,85**
2. pienituloisin viidennes		1,31**	1,23**
2. suurituloisin viidennes		-0,44	-0,47
suurituloisin viidennes		-1,10*	-0,50
Työnantaja julkinen sektori (ref. yksityinen)			-6,47**
Yrittäjä (ref. palkansaaja)			3,78**
Yrityksen henkilökunnan lukumäärä (ref. alle 10)			
10–49			-1,49**
50–99			-3,62**
100–249			-4,70**
250 tai yli			-6,10**
Työpaikan sukupuolirakenne (ref. miehiä ja naisia lähes sama osuus)			
isän työpaikka miesvaltainen			-3,56**
isän työpaikka naisvaltainen			-0,73
N	102 025	102 025	83 570

Raportoidut luvut ovat marginaalivaikutuksia, ts. ne kuvaavat muutoksia todennäköisyydessä olla käyttämättä perhevapaita, kun selittävän muuttujan arvo muuttuu yhdellä yksiköllä. Mallissa on mukana myös lapsen syntymävuosi.

** = merkitsevä 1 % -tasolla, * = merkitsevä 5 % -tasolla.

a) Työllisten isien tuloviidennekset on laskettu työllisten isien aineistosta.

sen sijaan on se, että terveydenhuollon ammateissa toimivat miehet – kuten lääkärit ja sairaanhoitajat – käyttävät vapaita runsaasti. Aikaisempien tutkimusten luoman mielikuvan mukaan suurin yllätys on se, että vähintään isyysvapaan pitävien isien listalla on myös useita eri teollisuuden alojen ammattajeja. Koko ammattijakauma (ei esitetty taulukossa 1) osoittaa, että teollisuuteen ja rakentamiseen liittyvissä ammateissa perhevapaiden käyttö on yleistä.

Kelan tilastojen perusteella tiedetään jo ennestään, että palkansaajaisät jäävät perhevapaalle yleisemmin kuin yrittäjäisät. Aineistomme mukaan 18 prosenttia palkansaajina toimivista ja 35 prosenttia yrittäjinä toimivista isistä ei ollut käyttänyt perhevapaita. Isän työpaikan koko liittyy myös siihen, kuinka monet isät jättävät perhevapaat käyttämättä. Kun pienissä alle 10 hengen yrityksissä 27 prosenttia isistä ei ole ollut isyysvapaalla, osuus on yli 250 hengen yrityksissä 14 prosenttia.

Tilastollinen selitysmalli

Edellä esitetyt tekijät on laitettu tilastolliseen malliin, jonka avulla pyritään hieman valaisemaan eri tekijöiden vaikutusta isien perhevapaiden käyttöön samanaikaisesti.⁶ Koska isien perhevapaiden käyttämättä jättämistä selittävät monet toistensa kanssa korreloivat tekijät,

⁶ Tutkimuksessa on käytetty ns. Probit-mallia, jonka avulla selitetään kaksiluokkaisen selittävän muuttujan eli ei-käytön todennäköisyyttä.

ja koska eri ryhmillä (esim. työlliset vs. työttömät) selittävien tekijöiden vaikutus saattaa olla erilainen, vaatii mallin tulkinta varovaisuutta.

Esimerkkinä tulosten tulkinnasta voidaan katsoa kieliryhmien välisiä eroja (taulukko 2). Referenssi- eli pois jätetty vertailuryhmä, jota vasten tuloksia tulkitaan, ovat suomenkieliset isät. Ruotsinkielisillä isillä on aavistuksen pienempi todennäköisyys jättäytyä perhevapaisten ulkopuolelle kuin vertailuryhmällä. Sen sijaan, mikäli isän äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi, isän todennäköisyys jättää perhevapaat kokonaan käyttämättä, on huomattavasti suurempi. Tulojen huomioon ottaminen ja työllisten isien tarkastelu osoittaa, että tällä ryhmällä on noin 7 prosenttiyksikköä korkeampi todennäköisyys olla perhevapaaajärjestelmän ulkopuolella kuin valtaväestöllä.

Perheen koostumuksella on vaikutusta siihen, pitääkö isä ylipäättään perhevapaita. Perheissä, joihin syntyy kaksoiset tai kolmoset (monikkoraskaus), isät siirtyvät perhevapaalle useammin kuin yhden lapsen saaneiden perheiden isät. Sen sijaan niissä perheissä, joissa kyseessä on toinen tai kolmas lapsi, isien perhevapaalle jäämisen todennäköisyys on hieman pienempi kuin ensimmäisen lapsen saaneiden isien kohdalla.

Yleiskuva on, että työmarkkina-asema ja osin siihen liittyen tulot ja koulutus selittävät isien perhevapaisten käyttämättömyyttä. Taulukon 2 sarakkeen I mallissa vanhempien tuloja ei ole mukana. Koulutuksen kohdalla vertailuryhmä on perusasteen suorittaneet. Mitä korkeampi tutkinto isällä ja tämän puolisolalla on, sitä pienempi on todennäköisyys, että isä ei käytä perhevapaitaan. Isän pääasiallisen toiminnan perusteella vaikuttaa siltä, että työttömyys ja opiskelu lisäävät merkittävästi todennäköisyyttä,

että isä ei hakeudu perhevapaalle. Vanhempien tulotason ottaminen huomioon (sarake 2) pienentää työmarkkina-aseman merkitystä, sillä erityisesti alin tuloviidennes korreloi työttömyyden ja opiskelun kanssa. Tulojen vaikutus on käyräviivainen: keskituloisilla isillä on pienin todennäköisyys jättää perhevapaat väliin. Erityisesti pienituloisuus johtaa siihen, että perhevapaita ei hyödynnetä samassa määrin kuin keskituloisissa perheissä. Myös äidin työmarkkina-asemalla, tuloilla ja koulutuksella on samansuuntaisia vaikutuksia kuin isien omilla ominaisuuksilla, mutta vaikutuksen suuruusluokka on isän ominaisuuksia pienempi.

Työllisten isien (sarake 3) kohdalla tulokset ovat samansuuntaisia kuin kaikkia isä koskevat tulokset. Myös työllisillä miehillä todennäköisyys jättää perhevapaat käyttämättä on suurin pienituloisimpien ryhmässä. Kaikkein suurituloisimpien työllisten isien keskuudessa todennäköisyys jäädä perhevapaisten ulkopuolelle on lähes yhtä suuri kuin kaikkein pienituloisimmilla. Tämä tarkoittaa sitä, että ne henkilöt, joilla päivärahan liittyvä korvausaste⁷ on kaikkein korkein (pienituloiset) ja toisaalta kaikkein alhaisin (suurituloiset), eivät käytä perhevapaoikeuksiaan samassa määrin kuin keskituloiset isät. Tämä vaikuttaisi olevan vastoin yleistä olettamaa ja aikaisempia kyselytutkimuksista saatuja tuloksia, jonka mukaan alhainen korvaustaso vähentää isien halukkuutta pitää perhevapaita (Lammi-Taskula 2004, Takala 2005). Aikaisemmissa tutkimuksissa on kuitenkin kyse valinnasta isyysvapaan ja pidemmän vanhempainvapaan välillä eikä siitä, jäädäkö perhevapaalle ylipää-

⁷ Korvausaste kuvaa päivärahan ja päiväraha-kautta edeltävän ajan ansioiden välistä suhdetta. Olisi oletettavaa, että mitä korkeampi korvausaste on, sitä todennäköisemmin isät käyttäisivät oikeuttaan vanhempainvapaisiin.

tään. Lisäksi ne perustuvat yksilöiden näkemyksiin perhevapaisten käyttöön vaikuttavista syistä ja heidän olettamiinsa tulopudotuksiin perhevapaan aikana. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että korvaustason suhde tuen käyttämättömyyteen ei ole niin yksinkertainen kuin nopeasti voisi olettaa. Korvausasteen suhde isien perhevapaa päätöksiin vaatii jatkoselvittelyä, jotta sen todellista vaikutusta voitaisiin arvioida.

Julkisella sektorilla työskentelevillä isillä on hieman suurempi todennäköisyys hyödyntää perhevapaita kuin yksityisen sektorin työntekijöillä. Yrittäjät puolestaan jäävät harvemmin millekään perhevapaalle. Yrityksen koko vaikuttaa myös isien perhevapaisten käyttöön. Suurimmissa yrityksissä ei-käyttö on harvinaisempaa kuin pienissä alle 10 henkilön yrityksissä. Selitys tälle lienee suurten yritysten mahdollisuuksissa hankkia korvaava työvoimaa isän poissaolon tilalle. Lisäksi suurissa yrityksissä isän poissaolon taloudellinen merkitys on koko yrityksen kannalta vähäinen. Miesvaltaisimmilla työpaikoilla perhevapaisten käyttö on yleisempää kuin sukupuolijakaumaltaan tasaisemmin jakautuneissa yrityksissä. Tämä tulos on kuitenkin sopusoinnussa edellä esitettyjen ammattiryhmiä koskevien tietojen kanssa. ■

KIRJALLISUUS

- Kartovaara, L. & Sauli, H. (2000), Suomalainen lapsi, Tilastokeskus, Väestö 2000:7
- Lammi-Taskula, J. (2004), Pienet lapset: isät perhevapaalla, teoksessa Salmi, M. & Lammi-Taskula, J. (toim.), Puhelin, mummo vai joustava työaika? Perheen ja työn yhdistämisen arkea, Helsinki: Stakes, 45–58.
- Takala, P. (2005), Uuden isyysvapaan ja isän muiden perhevapaisten käyttö, Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 43/2005.